

LESBRIEF

BIJ HET MEISJE DAT ER NIET MOCHT ZIJN
VAN WILMA GELDOLF

Jonge Jury 2027

HISTORISCH

FAMILIE
OORLOG
LIEFDE

LUITINGH-SJTHOFF

LEESFRAGMENT 1

Het meisje dat er niet mocht zijn
van Wilma Geldof

Ditte woont samen met haar moeder, stiefvader en halfbroer Abel. Ze wil nu eindelijk eens van haar moeder weten wie haar echte vader is, maar haar moeder weigert nog steeds iets te vertellen. Dan vindt Ditte brieven en een foto.

Ditte

april 1961

1

De dubbelgevouwen foto staat als een dakje op de vloer, de afbeelding naar beneden. Met een glimlach op mijn gezicht wacht ik nog even. Op mijn vader. Ik heb brieven van mijn vader gevonden en dit moet zijn foto zijn.

‘Hallo, papa,’ fluister ik naar het kartonnen dakje.

Mama heeft verstoppertje gespeeld, maar ik heb hem gevonden. Waarom heeft ze de foto dubbelgevouwen? Wilde ze hem niet meer zien? De jongen van wie ze zielsveel hield, die verraden werd en afgevoerd naar een vernietigingskamp? Ik voel mijn ogen zacht worden. Mama kon niet meer naar de foto kijken, maar gelukkig kon ze hem ook niet weggooien.

Ik ben zo benieuwd en toch rek ik het moment voor ik mijn cadeau pak, omdraai en bekijk. Voor ik in de tijdmachine stap. Ik geniet van het weten dat het er is. Straks zie ik of ik op hem lijkt. Moet wel, op mama lijkt ik niet. Gelukkig niet! Kleine spiertjes in mijn gezicht trillen. Kun je iemand missen die je nooit hebt gekend? Ja, dat kan. Eindelijk pak ik de foto. Eindelijk ga ik de schaduw die over mijn leven hangt afschudden.

‘Hallo, papa.’ Met een brede lach op mijn gezicht draai ik de foto om.

Twee mensen. Mama en... Mijn ogen blijven hangen op het beeld van de man. Mijn blik glijdt over zijn jas. Zijn uniform. Van de strepen op de boord naar zijn pet. Hij draagt een pet met een opstaande klep, en boven die klep... Daarboven zit een embleem.

Ik sla mijn hand voor mijn mond.

Geen Joodse jongen. Geen verzetsman.

Een embleem van een adelaar.

Ik kan niet meer nadenken. Ik kan nauwelijks naar de afbeelding kijken zonder misselijk te worden, maar ik leg de foto niet weg. Mijn handen voelen ijskoud. Ik kijk naar het meisje. Mama. *4 augustus 1944* staat er onder de foto. Drie maanden voor ik werd geboren. Mama's glimlach ziet er ontspannen en echt uit. Zo zie ik haar nooit! Ze hield van hem, dat is duidelijk. Gadverdamme.

Jezus, mama. Ja, nu snap ik waarom je nooit iets wilde vertellen.

Ik kijk naar de brieven alsof ik mijn handen eraan zou branden als ik ze oppak. Dan grijp ik ze toch. Ik heb zin om ze allebei – het zijn er maar twee – te verscheuren. Of de fik erin. Lucifers! Ik wil deze man niet als vader!

Ik spring op en vlieg naar beneden om... Als ik in de keuken ben, weet ik niet meer wat ik ging doen. Mof, denk ik terwijl ik langzaam de trap weer oploop. Mof.

Ik hap naar adem. Er is een woord dat lang in mijn hoofd begraven lag als een mol. Een woord dat niet in het licht wilde komen, maar nu niet meer tegen te houden is. Mof... mof... Mofkind!

Ik sta aan de rand van het schoolpleintje van de kleuterschool. De juf heeft me weer eens weggestuurd en ze heeft me 'mofkind' genoemd. Ik weet heus wel wat een mof is. Zo'n lekker zacht bontje om je handen warm te houden.

Waarom zegt ze het dan zo boos?

Thuis vertel ik het aan mama. Haar blik rust op het verstellwerk in haar handen. Ze pakt een knoop uit het knopen-dooosje en vergelijkt die met de knopen op papa's overhemd. De knoop is anders. Ziet ze dat niet? 'Dat woord moet je vergeten,' zegt ze.

'Ja, maar –'

'Je moet niet zoveel vragen.' Mama pakt mijn kin vast. 'Begrepen, Ditte?'

Ik staar weer naar de brieven. Mijn oog valt op de stempels: één is van december 1945, de andere van 1949. Nee, dat kan niet. Mijn vader is dood. Ik houd de brief vlak voor mijn ogen. Jawel. 1949. Maar... dan zou hij níét in de oorlog zijn overleden. Dat heeft mama toch altijd gezegd? Of heb ik dat zelf bedacht toen ze vertelde dat ik een andere vader had en dat hij dood was? 1949, hoe oud was ik toen? Vijf. Misschien was hij net overleden? Was dat de reden dat ze het vertelde? Was hij ziek?

Een mof...

Ik denk aan Rivka en aan de boeken die ik heb ingekeken – Ravensbrück, Auschwitz, Vught – en moet huilen. Gadverdamme. Moet ik nu die brieven lezen? Moet ik nu blij zijn dat ik weet wie mijn vader was? Wat moet ik?

Ik open de eerste envelop en trek er één velletje uit, dun als vloeipapier. Half beschreven in een gelijkmatig schuin handschrift. Haastig duw ik de brief weer terug. Ik durf het niet te lezen. Mama zwijgt er waarschijnlijk niet zomaar over, bedenk ik nu. Misschien schrijft hij hoe heerlijk hij het vond om soldaat te zijn. Eindigt hij zijn woorden met *Heil Hitler*. Misschien was hij een nazibeul! En wie ben ik dan? En mama?

2

De dag gaat maar niet voorbij.

De maaltijd samen voelt alsof we zijn opgesloten in een vastzittende lift. Ik wil niet dat papa en mama merken wat me bezighoudt, dus houd ik me stil. Met vreemde ogen kijk ik naar mama. Het is alsof er opeens een enorme lamp op haar schijnt. Ik denk aan hoe ze elk jaar in aanloop naar 4 en 5 mei een beetje instort. Daar helpt geen pilletje tegen. Ik ken jou helemaal niet, denk ik.

Het ene moment voel ik medelijden. Het andere moment haat ik haar. Wat kan zij liegen! Waarom heb ik dit nooit geweten? Hoe stond zij tegenover de nazi's? Was ze het met hen eens?

Ons gezin is een stinkende modderpoel. Alleen Abeltje is onschuldig.

Mama kijkt naar mij en draait een pluk haar om haar vingers. Ze kan toch niet nu al doorhebben dat ik die brieven en foto heb? Als ik mijn vlees snijd, klettert het mes uit mijn klamme hand op de grond. Papa mompelt iets onaardigs, iets met 'onhandig' en 'altijd'.

Zodra we klaar zijn, trek ik me terug op mijn kamer. Tijdens het maken van mijn huiswerk staar ik naar de foto van mijn 'vader', hoewel ik hem eigenlijk niet zo wil noemen. Ik staar met afgrijzen en vervreemding, en na honderd keer kijken met... gewenning? Ik wil het niet zien – níét zien! – maar ik herken iets van mijzelf in die mof. De kleur van zijn haar, die beetje schuine stand van zijn hoofd, zijn ogen.

Onder mijn matras liggen de brieven te wachten. Ik pak ze, voel ze – dun – en leg ze weer terug.

Na eindeloos staren naar die foto krijg ik het ineens benauwd. In de hal gris ik mijn jas van de kapstok en roep dat ik even naar buiten ga. De straat is leeg, het schemert, het waait. Ik begin te rennen, de hoek om, richting het Spaarne. Het water golft wild en de wind waait tranen in mijn ogen. Ik ren tegen de wind in langs de rivier tot ik bijna niet meer kan. Als ik hijgend vooroverbuig, word ik opnieuw beslopen door een herinnering.

Ik was de duinen af gerend, naar zee en weer terug, en hijgend liep ik achter papa en mama aan over het hete strand. Ik was een jaar of acht. We passeerden een man en vrouw die glimmend van de olie lagen te zonnen. Ze spraken een vreemde taal met harde klanken. Papa en mama liepen in een wijde boog om hen heen. Toen draaide papa zich naar mij en zei luid: 'Dat zijn nou moffen.' Hij keek verschrikkelijk kwaad.

Achteromkijkend liep ik verder tot papa me een pets gaf tegen mijn achterhoofd.

Toen ik nog niet wist dat ik een moffenkind was, wist ik het eigenlijk al. Ik heb altijd gevoeld dat mama en ik niet helemaal bij de wereld horen.

Maar nu weet ik het zeker.

3

Traag fiets ik die maandag naar school. Wat moet ik Rivka vertellen? Mijn Joodse zusje is ze al niet meer, maar ik wil haar niet kwijtraken voor een dode Duitse vader.

Rivka begroet me lief en enthousiast. Ze heeft een stoere spijkerbroek aan – heel weinig mensen dragen die – en een kort zwart jasje en kletst over jongens en muziek en make-up. Terwijl ze lippenstift bij mij opdoet, kijk ik naar haar en denk: ik moet je wat vertellen. De hele dag hangen die woorden in mijn hoofd. In de pauze vertel ik het, neem ik me voor, en in de pauze denk ik: na de laatste les. Ik zal haar vertellen dat ik níets van hem wil weten. Dat ik onze vriendschap niet laat besmetten. *Hij is gelukkig toch dood. Er zal niks hoeven veranderen tussen ons. Echt niet, Rivka.*

Dat denk ik de hele dag. En ik denk het nog als ik naast Rivka in het Kenaupark lig. Onze fietsen leunen tegen elkaar tegen een bobbelige kastanjeboom – als twee vrienden. Een zacht briesje doet de boombladeren ritselen.

We roken samen een shagje dat zij van Hugo heeft gebietst. Ik houd de rook in mijn mond en puf die weer uit; bij Rivka komt de rook in een mooie lange sliert naar buiten. Ze legt me uit hoe je over je longen moet roken.

‘Wie heeft je dat geleerd?’

Ze glimlacht. ‘Hugo. Ik kwam hem gisteren tegen.’

‘Echt? En toen? Wat toen?’ Dat zou ik ook wel willen. Hugo tegenkomen en dan...

‘Shagje gerookt. Verder niks.’

‘Jammer.’

‘Ja.’

Rivka sluit haar ogen, neemt een lange trek en houdt de rook een tijd binnen. Ik gluur stiekem naar haar. Een zonnestraal valt op haar mooie gezicht. Als ze uitblaast, kringelt er een lach om haar lippen. Het moet fijn zijn achter haar gesloten oogleden. Ik zou zomaar mijn hand kunnen uitsteken en haar aanraken – maar als ze zich naar mij toe draait, keer ik snel mijn hoofd weg.

‘Hier.’

Ik pak het shagje aan en neem een voorzichtig trekje om niet kinderachtig te gaan hoesten.

Ik wil hier liggen en roken en niks vertellen. Maar het moet. Omdat we vriendinnen zijn. Dat zijn we, Rivka heeft het zelf gezegd. Mijn keel voelt dik. ‘Mijn vader, mijn echte vader, is dood,’ begin ik. Mijn stem klinkt raar en mijn schouders raken mijn oren bijna.

‘Weet ik toch,’ zegt Rivka terwijl ze het shagje weer aanneemt. ‘Mijn echte ouders zijn ook dood. En...’ Ze zwijgt.

‘Echte ouders?’

Rivka knikt.

O, god. Ik durf me niet te bewegen. Het is alsof de bladeren in de bomen stoppen met ritselen. Alsof er geen vogels zijn. Geen andere mensen. Geen verkeer. Mijn ogen glijden omhoog langs de bruine stam naar de grote groene bladeren van de kastanje, het zijn net grote groene handen. Tussen de handen bloeien witte bloempjes. Daarachter de lucht, zo zorgeloos blauw dat het bijna pijn doet.

‘Wat erg voor je,’ zeg ik na een tijdje. En ik wil vragen: hoe dan? Maar een onzichtbare hand bedekt mijn mond.

Ik draai mijn hoofd opzij. Een traan biggelt uit Rivka’s ooghoek over haar slaap het gras in. Mijn hand wil naar haar toe – ik wil naar haar toe – mijn hand beweegt een miniem

stukje haar kant op, maar stokt, durft niet.

Rivka komt half overeind en steunt op haar ellebogen. Met een snelle beweging veegt ze langs haar ogen. Ze drukt het shagje uit in het gras. Er kleeft lippenstift aan van ons allebei.

‘Maar je moeder,’ vraag ik terwijl ik ga zitten. ‘Is zij...?’

‘Mijn pleegmoeder.’

Een eindje verderop zit een gezin te picknicken. Twee jongetjes in korte gebreide broekjes rennen gillend achter elkaar aan. De ouders kijken er geamuseerd naar.

Ik denk aan het boek van Elie Wiesel. Zou Rivka als baby met haar ouders naar een concentratiekamp zijn afgevoerd? Ik denk aan mijn Duitse vader, die een rader was in die moordmachine. Ik denk aan Rivka's ouders. Mijn keel schroeft dicht.

Rivka gaat weer in het gras liggen. Ik even later ook. We zeggen niks meer.

‘Heb jij toevallig...?’

Ik ben nog niet binnen of mama haast zich naar mij toe. Rivka's ouders... denk ik. Rivka's ouders zijn... Ik kan niks anders denken en tegelijk kan ik het zinnetje niet afmaken.

Mama sluit de deur naar de kamer en kijkt me strak aan. ‘Heb jij toevallig...?’ herhaalt ze.

‘Wat?!’ snauw ik.

‘Ik ben iets kwijt.’

‘O, ja?’ Rivka, denk ik. Rivka is haar ouders kwijt.

‘Jij hebt niks?’

‘Nee!’ *Rivka's ouders zijn vermoord, mama. Door de moffen!*

Ik stamp haar voorbij, de trap op. Op mijn kamer ga ik op bed liggen. Grassprietten kleven aan de deken. Rivka's ouders... O, god.

Dan dringt tot me door waar mama om vroeg. Met een roodgloeiende kop vlieg ik naar beneden, de woonkamer in.

Langs Abeltje, die op de grond in zijn eentje aan het mens-
erger-je-nieten is.

‘Mam,’ begin ik. En dan komt papa binnen. ‘Laat maar’

Tijdens de afwas zal ik haar zeggen dat ik de brieven en
foto heb.

Ik ben het honderd procent van plan, maar Abeltje moet
ook helpen afdrogen en er komt geen moment dat ik alleen
ben met haar. De volgende ochtend ook niet.

4

Goedemans vertelt over het proces tegen Eichmann dat twee weken geleden is begonnen. Hij geeft ons fragmenten uit artikelen van journalisten. Op de misdaden van Eichmann past alleen de doodstraf, vindt de Joodse filosofe Hannah Arendt. *Wie een beleid uitvoert van het niet-willen delen van de aarde met anderen en wie meent te kunnen bepalen wie wel en wie niet de aarde mag bewonen, kan er niet op rekenen dat anderen met hem de aarde hoeven te delen.*

Ik lees die regels een keer of tien. We krijgen krantenknipsels te lezen waar een foto bij zit. Eichmann. Ik staar naar de foto zoals afgelopen weekend naar die andere foto. Het is zo'n gewone man. Zo'n gewone man! Ik probeer het kwaad te zien in zijn gezicht, in zijn ogen, maar ik zie het niet. Ik zie het niet.

Ik weet heus wel dat monsters er niet als monsters uit hoeven te zien, maar als je geen énkél kwaad in iemand ziet, hoe kun je dan begrijpen dat hij een monster is?

Natuurlijk denk ik aan mijn echte vader.

Het laatste kwartier mag ik naast Rivka zitten omdat we in tweetallen aan de opdrachten moeten werken terwijl Goedemans langs de tafeltjes loopt. Jammer dat we vaste plekken hebben, anders zou ik altijd naast haar kunnen zitten. Hij vraagt hoever we zijn.

'We hebben Dittes moeder geïnterviewd,' zegt Rivka, 'en nu gaan we –'

'O, ja?' Goedemans buigt zich over Rivka's schrift. '1943.

Verzetskrantjes, Vijfhoek,' leest hij hardop. Veel meer staat er niet.

Zijn wenkbrauwen bewegen omhoog en hij zegt: 'Fascinerend' – op een naar, ironisch toontje. Of verbeeld ik me dat? Hij kijkt me spottend aan – of verbeeld ik me dat ook? 'Succes!' zegt hij.

Ik staar hem na.

'Wat zie je rood,' zegt Rivka. 'Ben je ziek?'

Ik schud nee. Mijn hoofd suist. Zoemt. En ik denk: hij weet het gewoon! Hij weet wie ik ben.

Natuurlijk! Dát is de reden – de enige reden – dat mama me ooit heeft verteld dat ik een andere vader heb. Er zijn mensen die het weten. We zijn verhuisd, maar níét naar een andere stad. Ik denk aan mama's schichtige blikken op straat zodra ze de deur achter zich sluit. Alsof er nazi's met geweren in de struiken liggen. Ik heb me er altijd aan geërgerd. Maar ze kan natuurlijk altijd iemand tegenkomen die haar heeft gekend. Zou Goedemans haar van vroeger kennen? Is hij niet ongeveer van haar leeftijd? Zat hij bij haar op school? Heeft hij achter haar aan gezeten?

Terwijl Rivka ontelbaar hartjes met de h en het halve alfabet erin tekent in haar schrift, staar ik nog steeds naar Goedemans. Alsof hij jarenlang dwars door mij heen heeft gekeken, maar ik wist niet wát hij zag, wat hij wíst.

Opeens begrijp ik dat ik die brieven moet lezen. Dat móét gewoon.

Rivka remt en stapt van haar fiets. Ze heeft me mee naar haar huis gevraagd en ik heb 'leuk' gezegd alsof ik zo vaak bij klasgenoten thuiskom. We vegen onze mond af. Daarna laat ze haar fiets tegen de muur van een groot herenhuis vallen.

'Hier? Aan de Parklaan?'

'Ja.'

‘Zo!’ Ik had het kunnen weten. Haar kleren alleen al. Wat vindt ze eigenlijk van hoe ik eruitzie? En wat vond ze van ons bovenhuis? En de smalle straatjes in onze buurt?

Terwijl ze haar fiets op slot zet, wijst ze naar de overkant. ‘Daar woonde een weduwe met haar dochter, Minny. Een heel mooi meisje. Ondergedoken, verraden en vermoord. Allebei.’

Ik knipper met mijn ogen. Waarom zegt ze dat? Omdat ze vermoedt dat mijn vader...? Nee, onzin.

‘Kom je?’ Rivka staat al in de deuropening.

Ik duw mijn nagels in mijn handpalmen. Ik wil wat zeggen, maar wat? Nog half achteromkijkend volg ik Rivka naar binnen.

De hal heeft een hoog plafond. Op de vloer liggen marmere tegels, er staan een kleine fauteuil en een bijzettafeltje. Het ruikt er naar zeep en bloemen. We gaan twee trappen op naar de zolderetage. ‘Ik haal even wat te drinken.’

Weg is ze.

Haar slaapkamer is groter dan onze woonkamer. Op bed ligt een gaaf paars fluwelen spreij, daarop in een knoedel meer kleren dan ik in mijn kast heb. In de hoek staat een notenhouten bureau waar een paar onderbroeken onder liggen. En er staan twee kuipstoeltjes en een laag tafeltje, alsof ze hier serieus visite ontvangt. Ik ga in een van de stoeltjes zitten, maar dat voelt raar. Haastig kom ik overeind. Ik sta net alle affiches op de muur te bekijken, van Brigitte Bardot, Romy Schneider, Bill Haley en Elvis Presley, als Rivka er ineens weer is.

Ze zet twee glazen groene Exota op de grond en kruipt voor het platenrek naast de pick-up, maar draait zich naar mij om. ‘Heb je je moeder nou al uitgehoord over je echte vader?’

Ik slik en houd mijn adem in. ‘Ze wil niks zeggen.’

‘We moeten haar nog een keer interviewen.’

‘Nee!’ Mijn stem is raar hoog en geknepen. ‘Dan houdt ze helemaal haar mond.’

‘Dan moet je op zoek gaan! Er is vast wel iets over hem te vinden. Een trouwboekje of zo. Of een overlijdensbericht.’

‘Ja, dat ga ik doen.’ Ik voel dat ik rood word, maar het is liegen om later eerlijk te kunnen zijn. ‘Als er niemand thuis is.’ Uitstellen is het beste wat ik kan doen – tot de schoolopdracht achter de rug is.

‘Ja! Moet je echt doen, hoor!’ Rivka draait zich weer naar de pick-up. ‘Hou je van Elvis?’

Ik knik opgelucht en begin te ratelen. ‘Wij hebben thuis ook een pick-up, maar alleen platen van Johnny Hoes en Mieke Telkamp. Kun je goed op dansen, hoor,’ zeg ik. ‘Als je bejaard bent.’

Rivka lacht. ‘Ik vind Elvis waanzinnig. Zo’n nozem wil ik ook! Hugo is wel een beetje een nozem, vind je niet?’

‘In elk geval de knapste jongen uit de klas,’ zeg ik.

‘En hij heeft een brommer.’

Goddank is het onderwerp ‘mijn vader’ voorbij. Elvis neemt zijn plek in. Elvis zingt alle moeilijke gedachten uit mijn hoofd. Ik hoef maar een paar tonen te horen of mijn heupen draaien al. Dat opzwepende ritme, het gaat bijna vanzelf. Rivka’s lach is de toestemming voor mij om te durven dansen terwijl zij hard meezingt.

‘Let’s rock

Everybody, let’s rock

Everybody na na na rock

Na na na na na na na rock.’

Twisten en rock-’n-rollen leer ik niet op dansles, maar ik heb Elvis al verschillende keren op tv gezien.

‘Come on and do the Jailhouse Rock with me!’ schreeuw ik. Ik grijp Rivka’s hand en daar gaan we, samen. Dansen! Rivka

kan ook dansen! Heel anders dan op mijn dansles, wilder, gekker, moderner. Mama vindt Elvis' bewegingen ordinair. Ze moest eens zien hoe goed wij die nu nadoen!

Even later maait Rivka de kleren van haar bed en hijgen we naast elkaar uit, met onze rug tegen de muur. We luisteren naar het volgende nummer. Haar moeder zal wel niet thuis zijn, anders zou ze vast naar boven hollen omdat de lampen van het plafond dreigen te vallen.

'It's now or never,' zingt Rivka mee. *'Na na na na na. Be mine tonight.'* Geen rock-'n-rollnummer, maar zo'n aanstellerig liefdesliedje. Rivka zingt heel overdreven mee, met lange uithalen terwijl ze mij zwoel aankijkt. Het is net alsof ze de woorden op ons laat slaan en ik moet verschrikkelijk lachen.

Maar als Elvis *'that's all right, mama'* zingt, denk ik weer aan mama. En dus aan die mof. En aan Eichmann. En aan Rivka. En haar ouders.

Ik moet je nog wat vertellen. Nee, dat kán niet. Ik ga haar niets vertellen. Of jawel, maar een andere keer.

LESMATERIAAL BIJ HET MEISJE DAT ER NIET MOCHT ZIJN VAN WILMA GELDOLF 1 2 3 4

OPDRACHT 1 - LEVEN MET EEN GEHEIM

Lees het eerste fragment. Het is 1969 en Ditte ontdekt eindelijk meer over haar vader. Ze vraagt zich af hoe ze dit nieuws met haar Joodse vriendin Rivka moet delen.

- Ditte heeft zich een voorstelling gemaakt van haar vader. Wat voelt Ditte op het moment dat ze haar vader voor het eerst ziet op de foto?
- Waarom is het contact met haar moeder en met Rivka extra moeilijk vanaf het moment dat ze haar vader heeft gezien?
- Wat zou er gebeuren als Ditte haar moeder vertelt wat ze weet en wat als ze Rivka vertelt wat ze weet?
- Wat doet het met Nora (Dittes moeder), en nu ook met Ditte, om te leven met een groot geheim, denk je?
- Bespreek je antwoorden met een klasgenoot. Hoe kun je eventuele verschillen verklaren?

CREATIEVE OPDRACHT

Verplaats je in Ditte. Schrijf een brief aan Rivka, waarin je vertelt over je vader en waarin je uitlegt wat daar zo moeilijk aan is.

OPDRACHT 2 - HET PROCES RONDOM EICHMANN

Werk samen met een klasgenoot.

In het eerste fragment wordt het proces rondom Eichmann benoemd, in de geschiedenisles van Ditte. De filosofe Hannah Arendt zegt over Eichmann dat hij de doodstaf moet krijgen. Bovendien leest Ditte dit citaat enkele keren: 'Wie een beleid uitvoert van het niet-willen delen van de aarde met anderen en wie meent te kunnen bepalen wie wel en wie niet de aarde mag bewonen, kan er niet op rekenen dat anderen met hem de aarde hoeven te delen.'

- Doe onderzoek naar het proces tegen Eichmann en wat filosofe Hannah Arendt daarover heeft geschreven.
- Bedenk wat het verband is tussen dit proces en het boek *Het meisje dat er niet mocht zijn*.
- Verwerk wat je te weten bent gekomen in een overzichtelijke infographic.
- Op de achterkant van je infographic schrijf je wat de mens in deze tijd kan leren van het proces rondom Eichmann.

LEESFRAGMENT 2

Het meisje dat er niet mocht zijn
van Wilma Geldof

Nora wordt direct na de oorlog opgepakt en weggevoerd.

Nora

mei 1945-juli 1945

1

Het duurde niet lang voor de overvalwagen van de politie stopte en het zeildoek werd losgemaakt. Ze zou verhoord worden en vanavond zou ze weer thuis zijn. Verliefdheid kon niet strafbaar zijn. Bovendien was ze al gestraft.

Als eerste klauterde Nora de wagen uit en meteen keek ze in het grijnzende gezicht van een man. Zijn blik bleef iets te lang op haar hangen. Dezelfde kleine ogen. De dikke wenkbrauwen. Ze verstijfde. Was hij het? Die zogenaamde dokter in de school?

‘Doorlopen!’ Iemand duwde haar in haar rug. Alle anderen waren ook naar buiten geklommen en de wagen reed verder.

‘Mannen: wachten!’ brulde een bs’er. ‘Vrouwen: meekomen!’

Nora keek achterom. Nee, het was niet die neparts. Hij was langer en dunner. Hij leek er niet eens op. Ze kreeg opnieuw een duw en volgde de andere zes vrouwen naar – ze rook het voor ze het zag – een manege. De houten schuifdeur van de eerste stal stond open, daar moesten ze in. Boven de deur van de stal een nummer: 19. De grendel op de deur, half van hout met daarbovenop ijzeren tralies, werd op slot geschoven.

‘Waar zijn we in godsnaam?’ vroeg een vrouw van een jaar of veertig in een chique zachtgele zomerjurk.

‘De Ripperda Kazerne,’ zei een oudere vrouw.

‘En wát –’

‘Niemand weet wát!’

De chique vrouw stak haar handen door de tralies. ‘Hé! Hallo! Hallo!’

Een bs'er kwam naar de chique toe.

‘Wat is de bedoeling?’ vroeg ze.

‘Afwachten,’ zei hij vriendelijk. Vervolgens stak hij zijn stengun door de tralies, gaf haar een knalharde stoot in haar maag en vertrok. De vrouw klapte dubbel, wankelde en viel opzij tegen twee oudere vrouwen in het stro.

‘Ik ben geen NSB'er!’ Moeizaam vertelde ze dat haar man haar kwijt wilde en had uitgekraamd dat zij een verrader was.

Een andere vrouw zei dat haar man lid was van de NSB, maar zij niet. En weer twee andere vrouwen zeiden dat ze wel lid waren geweest, maar nooit iemand hadden verraden. Allemaal keken ze met schuine blikken naar haar.

‘Ik heb ook nooit –’ begon Nora.

‘Hou jij je mondje maar,’ zei de chique vrouw.

Nora liet zich in het stro zakken. Stiekem krabde ze onder haar hoofddoek aan de korstjes op haar hoofd. Ze was de enige met een kale kop. Wat had die agent gezegd? Dat ze voordeel had gehaald uit de relatie met Dieter? Nou, wat een voordelen! Wat deed ze hier? Waarom?

In de stallen naast hen gonsden onverstaanbare stemmen.

‘Gaat het?’ werd er af en toe gevraagd. Veel meer werd er niet gezegd.

Om een uur of zes kregen ze een waterig soepje, daarna werden ze naar buiten gehaald om naar de wc te gaan. Haar borsten deden pijn – ze voelde dat de melk eruit moest. Zij

hier en haar baby thuis... Haar borsten lekten door de stof van haar jurk en iedereen kon de witte vlekken zien. Zodra ze aan Ditte dacht, voelde ze tranen. Ze dacht constant aan Ditte.

In de loop van de avond werden er dekens naar binnen gegooid. Ze sliepen half op, half onder die dekens, op het harde stro – opgehokt in een stal. Ze was op een kar rondgereden, geschoren, en nu zat ze achter tralies. Alsof ze een dier was. Het was alsof ze er niet meer mocht zijn.

De dagen gleden voorbij. En er kwam geen verhoor. Er gebeurde niets.

2

Eindelijk vertrokken ze. In een vrachtwagen die na een halfuur stopte. Niemand wist waar ze naartoe waren gebracht, maar alles was beter dan die stallen.

‘Eindelijk zullen we verhoord worden,’ zei Franka, de vrouw die Nora eerder zo chique had gevonden. Ondanks haar tasje op schoot en haar keurig over elkaar geslagen benen, zag ze er net zo vies en armetierig uit als de rest. ‘We hebben het ergste gehad,’ zei ze.

De laadklep van de vrachtwagen ging naar beneden voor hen. Zesentwintig vrouwen, Nora had ze geteld. Ze klom met haar koffertje uit de vrachtwagen en keek om zich heen.

Hoge hekken met afrasteringen met verroest prikkeldraad in rollen ervoor, erachter en erop. Buiten de hekken was water. Vóór hen zes oude loodsen: grauwe, met teer besmeerde pakhuizen. BS'ers, geweren om hun schouders, stapten om hen heen. Alsof ze wakker werd in een vreemd vijandig land.

Geen rechtbank, maar een kamp. Een interneringskamp. Waarom? Waren er geen echte misdadigers die gestraft moesten worden? Zij hoorde hier niet! Op deze plek, tussen deze vrouwen. Zij hoorde bij haar baby!

Iemand vroeg waarom hiér. Iemand zei dat de Ripperda Kazerne al overvol zat.

Er was een wachthuisje met een hefboom. Daarachter begon de vrijheid, maar zij zat aan de verkeerde kant. Een BS'er wees naar het middenplein waar al zo'n dertig vrouwen in precieze rechte rijen achter elkaar stonden.

‘Op appèl!’ werd er gebruld.

Haastig nam ze een plek in.

‘Bagage vasthouden!’

De koffer was licht, maar ze was moe en al snel hing hij zwaar in haar hand. Een bewaker in kakikleurig uniform, een lummel van nauwelijks achttien, slenterde met zijn handen op de rug tussen de rijen door. In zijn hand bungelde een knuppel. Toen een vrouw links voor haar vermoeid heen en weer bewoog, liep hij dicht achter haar langs en sloeg haar in het voorbijgaan onverwacht hard in haar rug. Geschrokken hield Nora haar adem in.

‘Stilstaan!’ gilte de bewaker met overslaande stem. ‘Niet verzaken!’

De zon kroop hoger aan de hemel, schaduw was er niet. Het werd warmer en warmer. Het handvat van haar koffer zweette in haar handen. Niet loslaten, dacht ze alleen nog. Niet loslaten. Niet loslaten.

Haar jurk kleefde aan haar rug, haar oksels plakten. Telkens moest een volgende rij de loods in. Vanuit de loods klonk gebrul van mannen, geschreeuw van vrouwen. Bij hen heerste een drukkende stilte. Nog twee rijen waren aan de beurt vóór haar rij. Achter haar viel iets op de grond. Ze hoorde de jongen ernaartoe lopen en niet veel later kromp ze in elkaar van het doffe geluid van een klap met een knuppel.

Eindelijk mocht haar rij de loods in. Eindelijk kon ze de bagage overnemen in haar andere hand. Vier vrouwen gingen haar voor, oudere vrouwen. Een bewaker achter een tafel, een brede man met een hoekig gezicht, schreef hen in. Hij blafte een vrouw toe dat ze zich moest uitkleden. Toen ze weigerde, greep hij de kraag van haar blouse en scheurde die open met zijn stok.

Nora wendde haar gezicht af. Haar blik viel op een groepje naakte vrouwen die bij een tobbe water hun ringen afwron-

gen en afgaven. Ze gleed met haar duim over haar ringloze vinger. Wat moesten de bewakers ermee? Gaven ze die aan hun eigen vrouwen?

Ze was aan de beurt. C258 – zo schreef de bewaker haar in. De vrouwen voor haar hadden een N – van NSB'er.

'Wat betekent C?' vroeg ze zacht. Haar stem klonk hees, ze had dagen niets gezegd. Mocht ze wel een vraag stellen?

De man nam haar kort op en trok zijn wenkbrauwen omhoog. 'Collaborateur,' zei hij.

Ze sloeg haar ogen neer. O ja, horizontale collaboratie – zo werd het soms genoemd.

Hij nam het bruine koffertje over en gooide het achter zich op een enorme stapel. 'Gaat het depot in. Krijg je terug als je weggaat.'

'Wanneer?' vroeg ze. 'Wanneer mag ik weg?'

Hij haalde zijn schouders op. 'Ga ik niet over. Uitkleden!'

'Ik heb een baby thuis.'

Hij haalde zijn schouders op.

'Ik ben geen misdadiger!'

Hij lachte hard. 'Nee, dat is niemand hier. Uitkleden!'

Zijn hand schoof naar de stok op tafel. Haastig trok ze alles uit – schoenen, rok, blouse, hemd, beha, onderbroek – en sloeg haar handen voor haar kruis. Hij knikte naar haar hoofd. 'Af!'

Toen hij naar voren boog, dacht ze dat hij haar wilde slaan. Ze kromp in elkaar toen hij de hoofddoek van haar hoofd rukte en hem op de grond smeed. 'Armen omhoog. Omdraaien. Benen uit elkaar.'

Ze deed wat hij zei. Terwijl een andere bewaker haar kleren meenam, wapperde hij met zijn hand. Doorlopen.

Ze voegde zich bij de rij naakte vrouwen. Stond daar bloot terwijl bewakers af en aan liepen.

Een jonge vent boog in het voorbijgaan naar haar toe. Ze

rook zijn weeë, warme adem. 'Hé, lekkere meid,' fluisterde hij in haar oor. 'Wij zien elkaar nog wel.'

Het voelde als uren later voor ze haar kleren terugkreeg en ze zich weer mocht aankleden. Alleen het stukje stof dat haar grootste schaamte bedekte, zat er niet meer bij.

3

Elke dag kwamen er nieuwe vrouwen bij in vrouwenloods 3. De loods was bijna zo groot als een voetbalveld, maar half zo groot als de loodsen van de mannen. De ruimte was met prikkeldraad in vakken verdeeld. In het midden liep een pad waarlangs de bewakers de vakken konden bereiken. Elk vak werd aangeduid met een letter, en er was het luizenvak.

Nora zat met wel honderd vrouwen in vak G1; veel meer dan waar het vak voor was bedoeld. Met vliegen op armen, benen en gezichten die niet meer werden weggeslagen.

Ze had haar vaste plaats tegen de wand in het stro. Opnieuw in het stro – maar ze waren geen beesten meer. Ze waren willoze, nutteloze dingen waar anderen over beslistten. Iedereen in het kamp was alleen, maar de vrouwen en meisjes met kale koppen nog wat meer. Ze bekeek ze, maar herkende er geen.

De hele dag zat of lag ze hier maar. Tussen al die lichamen die lijdzaam afwachtten. Hoeveel dagen was ze hier nu? Ze had al snel geen idee meer. Ze onderging het. Hoeveel weken?

's Ochtends werden ze wakker gemaakt door gebrul van de plurken. Zo noemden de vrouwen die ploerten en schurken. Iedereen die zich meldde als bewaker bij het Militair Gezag werd aangenomen. Het waren niet de aardigste mannen die zich meldden.

Af en toe wasten ze zich aan de achterkant van de loods. Door de grote schuifdeur kwam je op een smal perron, waar

een laag muurtje was met een lange zinken bak. Daarboven hing een buis met gaatjes waar water uit sproeide. Twee fonteintjes voor alle vrouwen.

Jongens van een jaar of zestien deelden brood rond. Een soort stokbrood in stukjes, vaak bedorven. 's Avonds verstrekten de gamellendienst het warme eten, meestal een waterig soepje. Veel was het niet, een zesde liter. Ze hadden een vakhoofd en een assistent-vakhoofd die erop moesten toezien dat alles goed verliep – maar die konden niet voorkomen dat de bewakers in de gamellen piesten. Zij aten het en de bewakers lachten erom. Wie er wat van zei, moest eindeloos met de armen in de lucht staan.

‘Jullie waren tegen ons. Nu zijn wij tegen jullie,’ zeiden ze.

Normale toiletten waren er niet, alleen een latrineperron langs de waterkant: een latrinegeul met een zitbalk boven de gaten in de grond. Het mocht er niet te druk worden: elk vak had een paar wc-houtjes. Als je klaar was, gaf je die aan de volgende, die dan mocht. Zonder afscheiding zat je er naast een ander te schijten. Er hing een weeë stank van uitwerpselen en ziekten en het stikte er van de vliegen. Als je je onderbroek omhoogtrok, probeerde je dat wapperend te doen.

En als moffenmeid kon je dat maar beter héél snel doen. De bewakers wilden graag een handje helpen.

Nora onderging alles apathisch, maar diep daaronder borrelde voortdurend angst. Moe en hongerig schrok ze om de haverklap ergens van op. Van geschreeuw en gebrul tijdens het luchten. Van bewakers die mannen lieten koprollen over de kinderkopjes op het plein, door de plassen, door het vuil. Ze keek weg. Iedereen keek weg – om te voorkomen dat een bewaker op jóú af kwam.

Een geweerschot betekende dat ze weer naar binnen moesten. Het voelde alsof ze hier nooit meer uit zou komen.

Liggend in het stro hoorde ze geschreeuw en gejammer van mannen. Dat ging eindeloos door. Soms van een heleboel tegelijk die werden afgetuigd. Er zaten echt grote misdadigers onder de mannen, maar ook kleine stommelingen of mensen die pech hadden, die onschuldig waren. Veel meer mannen dan vrouwen. Jongens van zestien. Mannen van tachtig. En alles daartussen. En sommigen gingen dood.

's Nachts waren er haperende beelden, geluiden, gedachten. En dan kwam alles terug: Dieters lach, gejammer van mannen, lachjes van Ditte, gehuil van Ditte, gebrul van bewakers, Abes grijns, de arts, de bewakers die haar bij de latrines van achteren grepen. Handen op haar borsten, om haar middel. Een tong over haar wang. Een hese stem. *'Kom op. Je deed het toch ook met de moffen.'* Hun gore adem. *'Hé, lekkere meid. Ik had je al meteen gezien.'* Waarom haatten mannen vrouwen? Waarom moesten ze hen altijd pakken? Waarom zat ze opgesloten? Waar was het wachten op? Waarom geen proces? Wat kon ze doen?

Als ze wakker werd, hoorde ze vrouwen die snurkten, iemand die snikte en een ander die daarover schold. De tijd kroop voorbij. De dagen werden zwaarder en alle dagen leken op elkaar. Gevangen in het kamp was gevangen in de tijd.

Ze vroeg zich niet meer af waar Dieter was. En ook aan Abe dacht ze niet. Iedereen was te ver weg. Er was niemand meer.

Niemand? Er was een baby. Háár baby.

Op een dag kwamen er weer nieuwe vrouwen in hun vak. Er zaten twee jonge meisjes bij – twee zusjes van een jaar of vijftien, zestien, hoorde ze, Jeugdstormsters – en een kale meid. Ze bekeek de kale. Mager, korsten op haar knieën, een

smoezelige geruite jurk met een beige vestje en holle ogen. Een schurftig dier met kleine scheve ogen. Die ken ik niet, dacht ze, maar op hetzelfde moment zag ze het. De ogen, de grote mond. Uit de Boerhaavekliniek.

Nora hees zich overeind uit het stro en struikelde over de benen van andere vrouwen naar haar toe. 'Juultje?'

Zonder herkenning keek Juultje omhoog.

'Ik ben het. Nora,' zei ze met schorre stem.

'Nora...?' Ze zag Juultje slikken.

Ze knikte.

Juultje hees zich overeind en ze omhelsden elkaar. 'Nora,' fluisterde Juultje in haar nek.

En Nora fluisterde terug. 'Juultje.' Deze zak botten was Juultje, mooie Juultje. Ze waren allebei te moe om lang te blijven staan en lieten zich in het stro zakken. En Juultje fluisterde weer: 'Nora.'

Het was alsof ze met het horen van haar naam iets van zichzelf terugkreeg. Zachtjes bleven ze elkaars namen noemen – tot Nora begon te grinniken en Juultje begon te grinniken en ze de slappe lach kregen. Daar, in het stro, in loods 3 van kamp Levantkade in Amsterdam. Ze lachten tot ze huilden en de vrouwen naast hen snauwden dat het nu wel weer genoeg was geweest.

OPDRACHT 3 - EIGEN SCHULD?

Lees het tweede fragment. Hierin lees je wat Nora meemaakt als ze is opgepakt.

- Wat overkomt Nora allemaal nadat ze is opgepakt?
- Dit is na de Tweede Wereldoorlog echt gebeurd met vrouwen die een relatie hadden met een Duitse soldaat. Wist je dat al of was het helemaal nieuw voor je?
- Hoe vond je het om hierover te lezen?
- Is het goed dat een schrijver ervoor kiest om hierover te vertellen of juist niet? Waarom?
- Bespreek je antwoorden met een klasgenoot.
- Bedenk wat je naar Nora had kunnen opsturen om haar troost te bieden in de gevangenis. Werk het uit en maak er eventueel een pakketje van dat op te sturen is.

OPDRACHT 4 - GOED EN KWAAD

Werk samen met een klasgenoot.

Het boek laat misschien wel zien dat het moeilijk is om te bepalen wie goed of slecht is of wanneer iemand goed of slecht is.

- Wat vinden jullie: wanneer is iemand goed en wanneer is iemand slecht? Bespreek ook waardoor oordelen over goed en kwaad kunnen verschillen.
- Hoe beoordelen jullie deze personages uit het boek: Ditte, Nora, Nora's ouders, Dieter en de bewakers van het kamp waar Nora naartoe moet na de oorlog?
 - Wie zijn goed en wie zijn slecht?
 - Waarom zijn ze goed of slecht?
 - Zijn er personages zowel goed als slecht? Hoe merk je dat?

CREATIEVE OPDRACHT

Maak een poster over 'goed en kwaad' en verwerk hierin jullie oordeel over elk personage uit het boek (zie opdracht 4). Zoek passende afbeeldingen of teken ze zelf. Presenteer jullie poster. Hoe verschillen de oordelen over goed en kwaad in de klas?

LEESFRAGMENT 3

*Het meisje dat er niet mocht zijn
van Wilma Geldof*

*Geen enkel menselijk ras is superieur; geen enkel
religieus geloof is inferieur. Alle collectieve oorde-
len zijn verkeerd. Alleen racisten hebben ze.*
– Elie Wiesel, *Parade Magazine*, 24 mei 1992

Om de mensen te kunnen begrijpen, moet je ze liefhebben.
– Toegeschreven aan Pier Paolo Pasolini

*Er is geen ander, er is alleen wij. En
het is altijd wij geweest. Wij.*
– Steve McQueen, filmregisseur,
de Volkskrant, 9 november 2023

OPDRACHT 5 - ER IS ALLEEN WIJ

Lees fragment 3 uit *Het meisje dat er niet mocht zijn*. Op deze pagina staan drie motto's uit het boek.

- Leg per motto uit wat het met het boek te maken heeft.
- Zoek informatie op over de schrijvers van de motto's. Wat hebben zij te maken met het thema van *Het meisje dat er niet mocht zijn*?
- Op wie slaat de titel *Het meisje dat er niet mocht zijn*, denk je? Gaat het om één of meer mensen?
- Bespreek je antwoorden met een klasgenoot. Denken jullie er hetzelfde over?

IS DIT BOEK JOUW FAVORIET?

Breng jouw stem uit via jongejury.nl/stemmen

JONGE JURY DOORLEESTIPS

Genoten van dit boek? Dan wil je deze niet missen:

Wat ons nog rest – Aline Sax

Poëtische zinnen vertellen over Henrike. In de schuilkelders van Berlijn wacht ze vol angst op de inval van de Russen.

Het lied van de merel – Maria van Lieshout

Annick helpt haar oma bij het ontrafelen van haar duistere verhalen uit de Tweede Wereldoorlog.